

Глуха Т.Р.
студентка 1 курсу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доктор права Українського вільного університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права ТНЕУ
Кравчук М.В.

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність теми дослідження. Хід історії розвитку людського суспільства, потреба розв'язання загальнолюдських проблем викликали необхідність переходу до якісно нової інфраструктури правопорядку у світі, зокрема, виокремлення характеру і напрямів впливу основоположних принципів права на правові системи. «Особливо важлива роль правової системи, на думку С. Бобровник і Н. Оніщенко, належить у вирішенні гармонізації суспільства» [9, с. 311]. З цього приводу Ю. Оборотов вказав, що «правова система є фактором стабільності в суспільстві, несе в собі традиції, які забезпечують зв'язок з минулим, сьогоденням і майбутнім» [5, с. 91].

У цьому плані М. Кравчук зазначив, що «важливим фактором організації суспільства виступає сформована національна правова система, яка продуктивно функціонує». Далі він підкреслив: «У більшості наукових розробок, присвячених цій проблемі, стверджується, що правова система – це сукупність усіх правових явищ, які існують у суспільному середовищі та є інструментом інтеграції, взаємодії елементів, сторін політичної, економічної та інших соціальних систем» [4, с. 3; 5, с. 77].

Право, як основний компонент правової системи, потребує комплексного та системного вивчення. Системний аналіз явищ права дає можливість в комплексі підійти до розкриття їх взаємозв'язків. Тут доцільно зауважити, що право не ототожнюється з правовою системою. На цій основі було запроваджено категорію «правова система». Правова система – багатопланове і складне явище, що сформоване з цілого комплексу компонентів, яке справляє нормативно-організаційний вплив на суспільство. На формування правових систем у різних народів вплинули різні фактори, починаючи з расових, етнічних, релігійних, географічних, і закінчуючи юридичною технікою і стилем.

Розглядаючи правову систему України як національну, потрібно враховувати, що в реальності ні одна з галузей юридичних наук порівняльного правознавства, історико-теоретичного циклу,

міжнародного права тощо не обмежується і не може обмежуватися застосуванням єдиного поняття «національна правова система України».

«Сьогодні правова система України знаходиться на шляху пошуку найбільш ефективних засобів розвитку суспільства й адекватного відображення загальносоціальних процесів. В умовах глобалізації суспільства правова система України все більше орієнтується на міжнародні стандарти, на досвід, накопичений світовим співтовариством, і здобутки цивілізаційного розвитку людства» [6, с. 27-35]. Міжнародні орієнтири мають для України важливе значення, оскільки передбачають два взаємопов'язані процеси: вплив міжнародних орієнтирів на національну правову систему і вплив української правової системи на розвиток і розуміння світових юридичних процесів.

У плані наукової розробки проблем генезису правової системи, в тому числі в Україні, дослідження особливостей її змісту й функціонування долучилися такі вчені як Х. Бехруз, С. Бобровник, Є. Євграфова, О. Єгоров, О. Зайчук, А. Кафтя, В. Котюк, М. Кравчук, Д. Лук'янов, М. Мірошніченко, О. Мурашин, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, О. Скакун, П. Рабінович, М. Хаустова.

Метою статті є висвітлення особливостей генезису функціонування правової системи України, проблем вдосконалення та перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Правова система є основоположною категорією теорії держави і права, яка здатна охопити комплекс усіх взаємопов'язаних правових процесів і явищ, що формують правову сферу суспільства, і представити їх як органічно єдине ціле; вона дозволяє дати найбільш точну теоретико-методологічну характеристику сучасної держави і права як інститутів суспільства в цілому. «Сьогодні правова наука, як зазначив М. Кравчук, має широкий спектр дефініцій «правова система», які залежать від елементного складу, співвідношення правової системи і права, правових відносин і юридичної діяльності» [5, с. 72].

Українська національна правова система поставала в непростих умовах, що зумовлено як відсутністю державної незалежності протягом значних періодів історії, так і геополітичним положенням України. Розвиток національної правової системи можна поділити на два періоди: до здобуття незалежності та після її здобуття – період, який ознаменувався прийняттям Конституції 1996 р., яка не лише зорієнтувала народ України на побудову незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а й зафіксувала основні правові засади її подальшого економічного, політичного й соціально-культурного розвитку, накреслила шляхи реформування. Адже «у цілому правова система як структурне, комплексне, всеохоплююче, інтегруюче правове утворення, фактор найбільш дієвого впливу на всі інші соціальні системи – економічну, політичну, релігійну, моральну, на думку М. Кравчука, – є індикатором, визначальним критерієм соціального

розвитку країни» [4, с. 94].

Особливими рисами сучасної правової системи України є:

1) історичний взаємозв'язок з романо-германською правовою сім'єю, який обумовлює наявність традиційних для романо-германського права рис. Сьогодні компаративісти схиляються до висновку, що існує процес зближення або інтеграції української правової системи із континентальним (європейським) правом. [1, с.143-147] Стверджується, що *«спорідненість українського права із романо-германським правом не викликає сумнівів»*. Тому українська правова система характеризується: провідною роллю нормативно-правових актів у системі джерел права, загальним характером норм права, кодифікацією основних галузей права, поділом права на публічне та приватне;

2) статус правової системи перехідного типу, що обумовлений її соціалістичним історичним минулим і виголошеним курсом на повернення у сім'ю романо-германського права. Проте слід розуміти, що таке повернення відбувається не одразу, а поступово. Даний напрям дає можливість розмовляти про майбутнє приєднання правової системи України до сім'ї романо-германського права, яке однак можливе лише після успішного завершення політико-правових реформ.

3) «євроінтеграційний напрям розвитку, що підтверджує про зближення національного права України з європейським правом. Європейський вибір – це невід'ємна складова національної ідеї і одночасно стратегічний напрям державно-правового розвитку України, про що вона заявила, проголошуючи незалежність» [3, с. 120-122]

4) «імплементация європейських стандартів права у правову систему України. Сьогодні сприйняття європейських орієнтирів часто відбувається завдяки процесу європейської інтеграції, який є стратегічним вектором розвитку Української держави» [10, с. 54-65]. Основним орієнтиром розвитку вітчизняної правової системи проголошується пріоритет людської особистості, її прав і свобод, який знайшов своє відображення у ст. 3 Конституції України.

5) «Під дією глобалізації відбуваються вагомні зміни у правовій системі та всіх її підсистемах, які стосуються більшою чи меншою мірою усіх її елементів (статичних та динамічних), зокрема, можна спостерігати нерівномірне і стрімке посилення взаємодії і взаємозалежності структурних елементів правової системи між собою, ускладнення функціональних зв'язків, що має пульсуючий характер і поєднує суперечливі процеси та явища: правової уніфікації, правової стандартизації, правової інтеграції, гомогенізації, з одного боку, та регіоналізації, диверсифікації тощо, з іншого» [7, с. 6].

Якщо звести комплекс юридичних (спеціальних), соціальних (загальних), і соціокультурних (суттєвих) ознак правової системи України до спільного знаменника то можна констатувати наступне:

1) вітчизняна правова система України – це система, яка відображає політичну, соціально-економічну та культурно-історичну унікальність

розвитку українського народу (правова система конкретного суспільства). Культурно-історична її своєрідність є вираженням ментальних рис українського народу, сформованого в націю;

2) «основою правової системи України є українське право, що розвивається на основі традицій та інновацій. Безсумнівно, що мова йде про право як суспільне явище, що включає два компоненти – позитивне право і природне право. Природне право (співвідноситься із суб'єктивним правом) – це обумовлені природою і соціально-природним середовищем вимоги й ідеали, які, «переломившись» крізь призму правосвідомості, набувають правових рис і, відповідно, виступають у вигляді правових вимог і прообразів юридичних норм – норм позитивного права. Позитивне право (співвідноситься із об'єктивним правом) постає у вигляді системи чинних норм, процес формування яких обумовлюється взаємодією положень природного права і державно-політичних інститутів українського суспільства на конкретно-історичному етапі його розвитку» [8, с. 44-51].

Звідси робимо висновок, що правова система України – це цілісна, структурно впорядкована за допомогою норм права та інших правових засобів стійка взаємодія суб'єктів права, що забезпечує досягнення правопорядку як необхідної умови функціонування та розвитку українського суспільства.

Я вважаю, що основними завданнями і напрямками модернізації права, як основного елемента правової системи, в нашій країні є:

1) оптимізація українського права на підставі загального принципу юридичної рівності – рівності всіх перед законом та судом;

2) формування масової суспільної та професійної правосвідомості, яка заснована на затвердженні гідності особи, почутті поваги до права і закону;

3) стабілізація системи законодавства та в цілому системи нормативних правових актів, у тому числі за посередництвом сучасної кодифікації;

4) зміцнення справедливого і незалежного ні від кого правосуддя;

5) створення сучасної нормативно-правової основи стабільного інноваційного розвитку;

6) утвердження правового режиму конституційної законності як режиму функціонування держави і суспільства, стабільної системи правозастосування, що гарантує визнання, дотримання і захист прав та свобод людини і громадянина, у тому числі і у соціальній сфері [10, с. 54-65];

7) подолання кримінальної тенденції розвитку суспільства та держави. Але найбільшим вагомим у вдосконаленні національної правової системи, на думку М. Кравчука і я з цим цілком погоджуюся, є те, що *«в основі всієї системи має стати Конституція України (Біблія правового життя), на виконання і захист якої повинен бути спрямований весь (політичний, економічний, соціальний, духовний,*

правовий, правоохоронний) ресурс держави» [4, с. 96].

Список використаних джерел

1. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система / Х. Бехруз // Право України. – 2010. – № 4. – С. 143-147.
2. Копиленко О. Європейські стандарти в українському законодавчому процесі: можливість і доцільність / О. Копиленко, О. Києвець // Проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України / під заг. ред. Є. Б. Кубка. – К. : Юридична практика, 2013. – 608 с.
3. Кафтя А. А. Правова система України в умовах інформатизації: напрями трансформації / А. А. Кафтя // Імперативи розвитку цивілізації. – 2015. – № 2. – С. 120-122.
4. Кравчук М. Правова система США / М. Кравчук . – К.: Нора-Друк, 2004. – 136 с.
5. Кравчук М. В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ вищ. навч. закл.; 2-ге вид., змін. й доп. – К.: Професіонал, 2004. – 400 с.
6. Лук'янов Д. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем / Д. Лук'янов // Вісник Національної академії правових наук України. – 2015. – № 2 (81). – С. 27-35.
7. Тимченко С. М. Глобалізація і право: напрями впливу і тенденції розвитку / С. М. Тимченко, Л. Г. Удовика // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – №1. – С. 6–7.
8. Мурашин О. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект / О. Мурашин // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 2 (73). – С. 44-51.
9. Бобровник С.В. Правова система та джерела права України / С.В. Бобровник, Н. М. Оніщенко // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / за ред. Ю.С. Шемшученка: Монографія. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. – 656 с.
10. Хаустова М.Г. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації // Вісник Академії правових наук. – 2014. – № 2 (77). – С. 54-65.

Горобчук М.В.

студент III курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри

теорії та історії держави і права ТНЕУ

Подковенко Т.О.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СУТЬ ПРАВА

Розуміння права, як форми життя вільних людей, пов'язане із трактуванням закону, який виступає справжнім виразником свободи і спеціального феномену правового життя – розумної норми справедливості, що покликана зберігати адекватні правила взаємовідносин вільних і рівних людей, та захищати їх інтереси. Постає питання у тому, чи є саме справедливість суттю права як багатогранного, надскладного явища, що сформувалося в результаті еволюції людини як